

Tomasz Wągrowski 1950-2012. Wspomnienie

1 września 2012 r. podczas urlopu, który tradycyjnie spędzał z rodziną w Wysokich Tatrach, zmarł nagle Tomasz Wągrowski – inżynier, krajoznawca, miłośnik Kielc i Ziemi Świętokrzyskiej.

Urodził się 2 marca 1950 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Od 1953 r. mieszkał w Kielcach, gdzie początkowo uczęszczał do szkoły podstawowej prowadzonej przez Zgromadzenie Sióstr imienia Świętej Rodziny z Nazaretu, a po jej likwidacji przez ówczesne władze do Szkoły Podstawowej nr 13 im. Władysława Jagiełły przy ulicy Prostej. Naukę kontynuował w Liceum im. ks. Piotra Ściegiennego. Po zdaniu matury

Tomasz Wągrowski; fot. A. Rembalski

rozpoczął studia na Wydziale Budownictwa Lądowego Kielecko-Radomskiej Wyższej Szkoły Inżynierskiej. Po ich ukończeniu otrzymał tytuł inżyniera budowy dróg i ulic. Studia magisterskie kontynuował na Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki na Wydziale Budownictwa Lądowego w zakresie dróg i lotnisk. Ukończył je z tytułem mgr inż. budownictwa lądowego. W tym okresie aktywnie uczestniczył w studenckim ruchu turystycznym. W 1968 r. wstąpił do oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Kielcach. Jako początkujący krajoznawca nawiązał kontakty z wybitnymi kieleckimi przedstawicielami tego ruchu. Po latach wspominał spotkania z Włodzimierzem Gierowskim, Edmundem Massalskim, Sylwestrem Kowalczewskim i Juliuszem Braunem. Sporządzał z nich notatki, które wykorzystywał do swych opracowań oraz udostępniał badaczom, przewodnikom turystycznym i studentom. Zdobywał kolejno uprawnienia turystyczne i krajoznawcze: przewodnika turystyki pieszej (1969), przewodnika świętokrzyskiego (1971), przewodnika turystyki górskiej (1974), znakarza szlaków turystycznych i instruktora krajoznawstwa (1989). Był również przewodnikiem po Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego oraz po jaskini „Raj”. Jego zainteresowania związane były z regionalizmem, krajoznawstwem i turystyką oraz budową dróg. Jeden z jego przyjaciół, przewodniczący Kolegium Instruktorów Krajoznawstwa PTTK w województwie świętokrzyskim – Jerzy Pabian, zinwentaryzował prawie 150 prac zwartych oraz artykułów naukowych i popularnych autorstwa T. Wągrowskiego¹. Zamieszczał je w wydawnictwach: Wszelchnicy Świętokrzyskiej w Kielcach, Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Pińczowie, Biuletynie Przewodników Świętokrzyskich „Jedle”, miesięczniku Klubu Turystów Pieszych „Przygodnik”, Biuletynie „Pielgrzym” oraz „Studiach i materiałach z dziejów krajoznawstwa polskiego” – Roczniku Komisji Historii i Tradycji Zarządu Głównego PTTK. Artykuły publikował również w kieleckich dziennikach i periodykach: „Gazecie

Kieleckiej”, „Gazecie Wyborczej Kielce”, „Echu Dnia” i „Teraz”. Aktywnie uczestniczył w pracach kieleckiego oddziału Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Komunikacji Rzeczypospolitej Polskiej. Był członkiem Krajowego Klubu Miłośników Historii i Zabytków Transportu, który działał w strukturze SITPK. Brał udział w konferencjach organizowanych przez to stowarzyszenie i oddział kielecki Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. W materiałach pokonferencyjnych ogłaszał referaty poświęcone wybitnym ludziom związanym z drogownictwem i dziejom jego rozwoju. Pisał także w wydawnictwach branżowych – Magazynie Pracowników Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad „Kurierze Drogowym” i miesięczniku Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Komunikacji „Drogownictwo”. Był współautorem, wspólnie z prof. Adamem Massalskim i Jerzym Kowalczykiem, pracy *W hołdzie przeszłości 1863–1864. Województwo świętokrzyskie*. Był to opis najważniejszych wydarzeń z okresu Powstania Styczniowego w regionie, miejsc i ludzi, którzy brali w nich udział.

Należał do znawców i miłośników twórczości Stefana Żeromskiego. Opracował przewodnik „Szlak Żeromskiego. Kielce i góry domowe” (2004), który wydał w Roku Żeromskiego i zadeedykował wszystkim „kochającym góry domowe”. Był również autorem pracy *Góry Świętokrzyskie. Śladami Stefana Żeromskiego. Przewodnik turystyczny dla turystów kolarzy*. Jej wydawcą w 1996 r. była nieistniejąca już Regionalna Pracownia Krajoznawcza przy Oddziale Świętokrzyskim PTTK w Kielcach. Poświęcił ją pamięci Krzysztofa Wilczyńskiego – działacza PTTK, nieustrzonego wędrowcy po Górach Świętokrzyskich, tragicznie zmarłego w Alpach 16 lipca 1995 r.

Badał historię ruchu turystyczno-krajoznawczego na Kielecczyźnie. W latach 2007–2012 w miesięczniku „Przygodnik” zamieszczał krótkie artykuły o dziejach Towarzystwa i ludziach w nim działających. Obszerny artykuł zatytułowany *Kartki z historii PTK – PTTK* opublikował w roczniku „Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego. PTTK w roku sześćdziesięciolecia” (2010). Został on wyróżniony nagrodą Zarządu Głównego PTTK.

Na początku lat osiemdziesiątych XX w. zainicjował wydawanie przez Oddział Świętokrzyski PTTK w Kielcach serii przewodników po szlakach turystycznych, które mają swych patronów. W każdym z nich znalazł się biogram patrona szlaku oraz dokładny opis geograficzny i krajoznawczy. Osobiście opracował główny szlak w Górach Świętokrzyskich, wiodący z Kuźniak do Gołoszyc, noszący imię E. Massalskiego i szlak prowadzący z Chęcina do Łagowa, któremu patronuje Edmund Padechowicz. Upamiętniał także dokonania wybitnych Polaków, którzy położyli szczególne zasługi w rozwoju ruchu krajoznawczo-turystycznego. Był pomysłodawcą i fundatorem tablicy na Górze Zelejowej poświęconej taternikowi, żeglarzowi i harcerzowi, twórcy Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego gen. Mariuszowi Zaruskiemu. Tablicę tę odsłanili 14 października 2001 r., w sześćdziesiątą rocznicę śmierci generała, najmłodszy uczestnicy Rajdu Rodzinnego.

Zafascynowany życiem i zasługami Sylwestra Kowalczewskiego dla polskiej oświaty, krajoznawstwa, turystyki i muzealnictwa, ufundował pamiątkową tablicę w siedzibie Muzeum Historii Kielc przy ulicy św. Leonarda. Jest to miejsce symboliczne dla działalności S. Kowalczewskiego. W 1933 r., po śmierci Tadeusza Szymona Włoszka kustosza Muzeum Regionalnego PTK w Kielcach, które mieściło się w tym samym budynku, został jego następcą. Społecznie pełnił tę funkcję do końca lat międzywojennych, a podczas okupacji hitlerowskiej z narażeniem życia opiekował się zgromadzonymi zbiorami. T. Wągwrowski zadbał także o to, aby odsłonięciu tablicy towarzyszyło wydanie reprintu znanej pracy *Kielce i okolice*, która ukazała się w 1938 r. nakładem Okręgu Kieleckiego Związku Nauczycielstwa Polskiego. W następnym roku podobnie upamiętnił życie i dorobek dr. Mieczysława Orłowicza, jednego z najbardziej znanych w Polsce propagatorów turystyki przed wojną i w pierwszych latach powojennych.

Również jemu ufundował tablicę, która została wmurowana w ścianę budynku schroniska PTTK „Jodelka” w Świętej Katarzynie.

Z tej okazji wydał ostatnią swą książkę *Mieczysław Orłowicz na szlakach Gór Świętokrzyskich*².

Pisząc tę pracę dokonał wnikliwej penetracji zasobów archiwalnych Polskiej Akademii Nauk. Mimo poważnej bazy źródłowej, z której korzystał, napisał ją w formie przystępnej gawędy. Nosił się z zamiarem wydania drukiem korespondencji prowadzonej przez lata pomiędzy M. Orłowiczem i S. Kowalczewskim.

Przez 8 lat kierował pracami Komisji Turystyki Pieszej w Zarządzie Wojewódzkim PTTK w Kielcach. Organizował wiele rajdów dla dorosłych, młodzieży i najmłodszych kielczan. Był pomysłodawcą i wieloletnim komandorem Rajdów Rodzinnych, które miały specyficzny charakter. Ich programy zawierały wiele elementów zaczerpniętych z metodyki harcerskiej. Uwzględniały obrzędowość, zabawy ruchowe, współzawodnictwo sprawnościowe, poznawanie tajemnic przyrody. Wymyślał również poważniejsze zajęcia, mające walory dydaktyczne i przynoszące najmłodszym uczestnikom rajdów wiedzę i głębsze przeżycia. W czasie rajdu w 1994 r. przełęcz pod górą Biesak nadana została nazwa Przełęcz Łaskawa i na tę okoliczność na drzewie zawieszono kapliczkę z wizerunkiem Matki Bożej Łaskawej. Było to nawiązanie do wizyty papieża Jana Pawła II, który 3 czerwca 1991 r. w czasie mszy na lotnisku w Masłowie koronował jej obraz znajdujący się w kieleckiej bazylice.

W 1995 r. zainicjował wykonanie rekonstrukcji drewnianej tablicy na krzyżu na szczycie Łysicy. W obecności dzieci uczestniczących w rajdzie poświęcił ją proboszcz z klasztoru w Świętej Katarzynie.

W 2002 r. upamiętnił postać S. Kowalczewskiego. Na Paśmie Zgórskim, przez które przebiega szlak noszący jego imię umieścił tablicę z informacją o patronie szlaku oraz drogowskazami turystycznymi.

W 2005 r. nawiązał do rocznicy śmierci Stefana Żeromskiego, który był członkiem honorowym PTK. Trasy rajdu dla najmłodszych kielczan wytyczył wzdłuż Wiernej Rzeki znanej z tytułu powieści pisarza.

Przez wiele lat, z okazji dnia Wszystkich Świętych, organizował wędrowki po kieleckich cmentarzach, podczas których przypominał dokonania wybitnych kielczan. Cieszyły się one dużym zainteresowaniem mieszkańców miasta.

Dokonania Tomasza Wągrowskiego w propagowaniu historii krajoznawstwa i turystyki docenione zostały poprzez włączenie Go do udziału w pracach Komisji Historii i Tradycji Zarządu Głównego PTTK. Jego kolejną pasją było dokumentowanie fotograficzne zmieniających się miast, miasteczek, wiosek i ludzi oraz wydarzeń z życia społecznego i politycznego. Obok zawodowych fotoreporterów był on znaną postacią upamiętniającą różne uroczystości.

Całe Jego życie zawodowe związane było z przedsiębiorstwami budowy dróg. O Jego kompetencjach świadczy fakt, że przed kilku laty powierzono Mu odpowiedzialne stanowisko zastępcy dyrektora oddziału kieleckiego w Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Fascynowały Go historyczne wyzwania, z entuzjazmem uczestniczył po wieloletnich zaniedbaniach w budowie dróg na Kielecczyźnie.

Był prawym, rzetelnym, życzliwym i odpowiedzialnym człowiekiem. Jego niespodziewana śmierć pogrążyła w smutku liczne grono współpracowników, przyjaciół, turystów i krajoznawców. Został pochowany na cmentarzu Komunalnym w Kielcach–Cedzynie.

Był wielokrotnie odznaczany i wyróżniany. Posiadał Złoty Medal „Za długoletnią służbę” (2008), Srebrny (2004) i Brązowy Krzyż Zasługi (1999), Srebrną i Złotą Honorową Odznakę Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, tytuły Zasłużonego Instruktor Krajoznawstwa, Zasłużonego Przewodnika PTTK i inne.

Dla upamiętnienia Jego dokonań z inicjatywy Oddziału Świętokrzyskiego PTTK w Kielcach, Kieleckiego Oddziału Głównej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oraz Oddziału Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Komunikacji RP, 8 września 2013 r. na ścianie domu wycieczkowego „Jodelka” w Świętej Katarzynie odsłonięta została poświęcona Mu tablica. Jej odsłonięcia dokonała żona Ewa z córkami Urszulą i Dorotą, w towarzystwie dyrektora oddziału kieleckiego GDDKiA Ewy Sayor i prezesa Oddziału Świętokrzyskiego PTTK Marcina Marcinińskiego. W uroczystości wzięło udział kilkuset współpracowników, z którymi budował drogi, i turystów przemierzających z Nim szlaki świętokrzyskie, tatrzańskie i wiodące przez inne regiony Polski. Agencja wydawnicza „JP” s.c. z Kielc wydała z tej okazji pracę „Ścieżki i drogi. Szkice i materiały krajoznawcze”. Jest to wybór artykułów autorstwa Tomasza Wągrowskiego.

Z Jego odejściem Ziemia Świętokrzyska straciła wybitnego człowieka, który swą działalnością zawodową, badawczą i popularyzującą krajoznawstwo zapisał piękną kartę w jej dziejach.

Bibliografia publikacji Tomasza Wągrowskiego, w: Tomasz Wągrowski, *Ścieżki i drogi. Szkice i materiały krajoznawcze. Pamięci Tomasza Wągrowskiego w 1 rocznicę śmierci*, 1.09.2013, Kielce 2013, s. 8–14.

Tomasz Wągrowski: Mieczysław Orłowicz Na szlakach Gór Świętokrzyskich, PTTK Kielce, 2011.

Płyta na budynku schroniska PTTK „Jodelka” w Świętej Katarzynie, autorstwa artysty plastyka Sławomira Micka; fot. A. Rembalski

Andrzej Rembalski